

120. Erdőtelek határa (Heves megye) Ő, B, Sza, N, Kú, I

Az Erdőtelek község szennyvízgyűjtő csatorna építése és szennyvíztisztító telep kivitelezése munkálatok kapcsán, 2014. június 26. és augusztus 29. között végeztük az alábbi lelőhelyek kutatását.

Nyolc-öles (KÖH 86959): A község belterületétől DK-i irányban, a Nyolc-öles nevű határrész É-i felében, a tervezett szennyvíztisztító telephez vezető út nyomvonalában, a Hanyi-ér jobb partján, de attól kicsit távolabb, az ártérből kiemelkedő homokdombon kerültek elő régészeti leletek és jelenségek. A terület Ny felé tovább emelkedik, a talaj homokos. A terület intenzíven művelt, az út nyomvonalát jelző korábbi földút mellett gabona- és kukoricatábla van. Az előzetes régészeti dokumentációhoz kapcsolódóan, 2009-ben végzett terepbejárást a területen Reményi László régész (Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársa), aki szórvány újkori és szarmata cserepeket talált a felszínen.

A projekthez kapcsolódóan végzett földmunka során, június 26-án végeztünk régészeti megfigyelést a területen. Az U1 és U2 jelű, 0314 hrsz.-ú, a szennyvíztisztító telephez vezető bekötő út nyomvonalában több régészeti korú jelenséget figyeltünk meg. A kiszórt földben szarmata kori cserepeket gyűjtöttünk. A közműárkokban a megfigyelés nehézkes volt, a kb. 70 cm széles árok mélysége 120–130 cm. Az árkok a létesítendő út nyomvonalába esnek. Az érintett területtől K-re frissen learatott gabona tábla volt, a többi szomszédos területen még nem történt meg az aratás. A lelőhely kiterjedését a növényzet miatt nem tudtuk pontosan meghatározni, a lelőhely nagyságát a földmunkák során jelentkező objektumok előkerülése alapján határoztuk meg.

Az U1 jelű útszakasz 0+100 métere körül egy kis szakaszon géppel elszedték a humuszt július 2-án. Az altalaj szintjén további négy régészeti jelenség került elő, az egyik felületéről római kori kerámiatöredéket és állatsontot gyűjtöttünk össze. Belebontottunk a humuszosláskor előkerült jelenségekbe, július 7–8-án. Egyértelműen bebizonyosodott, hogy egy szarmata település nyomait találtuk meg. Géppel leszedték a humuszt július 14-én, az U1 és U2 utak régészetileg érintett területén. A felület tisztítása után felmértük és lerajzoltuk az előkerült 19 jelenség foltjait, valamint egy drón segítségével légi felvételeket készítettünk a területről.

A régészeti lelőhely objektumait augusztus 18–29. között, minősített szakfelügyelet keretében tártuk fel. Az érintett területen alig 2 m szélességben kutathattunk, így a jelenségeket csak részben sikerült feltárni. Gödrök, méhkas alakú tároló vermek, és különböző árokszakaszok kerültek elő. Leletanyag csak a gödrökből került elő, szürke és világosbarna, korongolt edények töredékei, kavicsos és kerámiazúzalékkal soványított fazék, fedő és egyéb kerámiatöredékek, valamint *Terra sigillata* másolat töredéke került elő.

Szennyvíztelep (KÖH 97961): A község belterületétől DK-i irányban, a Hanyi-ér jobb partján (hrsz. 0311/9, 18) egy valószínűleg a vízfolyás természetesen meghagyott kanyarulatában található. A térszín Ny felé emelkedik, a talaj homokos, a vizsgált részen parlag van. A környezetéből alig kiemelkedő hátat figyeltünk meg, amit a vízfolyás körülölel. A dombhát tengerszint feletti magassága 104–105 m. A felszíni megfigyelés nehézkes volt a területet borító parlagfű miatt. A leendő szennyvíztelep területén folytatott felszíni terepbejárást során sikerült lokalizálni a telep határát is: az É-i és K-i oldalon a kerámiatöredékek egészen a vízfolyás partjáig, Ny felé egy alig láthatóan mélyebb területig terjedtek.

A kijelölt részen, nagyjából a vízfolyásra merőlegesen 3 kutatóárkot húztunk géppel, kb. 1,60–1,80 cm szélességben. Az árkokban 4 jelenséget regisztráltunk. A középső részen egy kisebb, vörösré égett kerek foltot (talán egy kemence) figyeltünk meg. Mellette előkerült egy téglalap alakú, humuszos folt, melynek K-i végében vörösré égett rész van. Ezen kívül a terület Ny-i felében húzott kutatóárkokban két kisebb humuszos folt jelentkezett. A jelenségek felszínéről, illetve a felszíni gyűjtésből jellegtelen apró kavicsos soványított, rosszul égetett kerámia, valamint egy többsoros vonalköteggel díszített töredék került elő.

A felület teljes humuszoslására július 15–17. között került sor, több mint 40 jelenséget figyeltünk meg egy 60×40 m-es területen. A jelenségek a kijelölt rész DK-i és DNy-i sarkában, valamint a középső területen sűrűsödnek. A korábban előkerült kemencék mellett árok, gödrök, valamint feltételezhetően a nagyobb szögletes foltok építmény helyét jelzik. Sok összefüggés nélküli cölöplyukat is regisztráltunk, ezek egy része állati bolygatás is lehet. A humusz vastagsága 30–40 cm.

A régészeti lelőhely objektumait július 22. és augusztus 7. között minősített szakfelügyelet keretében tártuk fel. Összesen 47 jelenséget kutattunk meg, de csak alig negyedéből került elő értékelhető leletanyag. Néhány gödörből őskori, egyből biztosan a kora bronzkor időszakára tehető leletanyag került elő. A népvándorláskorból előkerült egy ágasfás-szelemes szerkezetű, valószínűleg kövel kirakott tűzhelyű, ÉNy–DK-i irányú ház, egy kút, egy tüzelőhely és néhány gödör. A terület ÉK-i sarkában valószínűleg kora újkori–újkori árok, illetve vályogvető gödrök voltak. A többi jelenségből nem volt értékelhető leletanyag.

FARKAS CSILLA

121. Esztergom, Szentkirály I. (MRT 5. k. 8/20. lh. KÖH 2108)

(Komárom-Esztergom megye) Ró, Á, Kö, Tő

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ 2014 szeptemberében próbafeltárást végzett a régészeti lelőhelyen, az Esztergom és Párkány (Štúrovo) között megépítendő teherkomp-átkelőhely tervezett területén. A lelőhely Esztergom határától mintegy 1,6 km-re DNy-ra, a Duna parton (a Nyárosi- (Nyáros, Nyárosd) sziget és a Primás- vagy Felső-sziget között), a Szentkirályi-Duna-dűlő ÉK-i részén, a Duna, valamint a Papere és a Szentteleki-patak által határolt, alacsony homokdombokkal tagolt területen helyezkedik el. A beruházás a lelőhely DNy-i részén valósult meg, a 11-es sz. főúttól a dorogi bánya egykori dunai szénrakodójához vezető bekötőút vonalán.

A bekötőút mentén, annak két oldalán 1959-ben és 1966-ban Bálint Alajos végzett régészeti feltárást. Ennek során az Árpád-kori település objektumai – földbe mélyített házak, szeméttöredékek, kemencék, árkok – kerültek elő, az objektumok 12. századi pénzekkel keltezettek. Az 1959-es szelvényekben egy kétszattú, felmenő falú házat is feltártak, omladékában II. Géza (1141–1161) ezüstpénzével. Az Árpád-kori objektumok fölött 1959-ben 21 török kori sírt is feltártak.

1988-ban, a szénrakodóhoz vezető út ÉK-i oldalán, a bős–nagyvarosi vízlépcsőrendszerhez tartozó mederőr telepet terveztek gátórházzal és melléképülettel (rozmári mederőrtelep). A területen Lázár Sarolta és Biczó Piroska végzett megelőző feltárást. Ennek során az Árpád-kori település további objektumai (gödrök, tűzhelyek, árkok) kerültek elő, 39 újabb török kori temetkezéssel együtt.

Az előzetes régészeti dokumentáció előkészítő munkarészeihez kapcsolódóan Stibrányi Máté vezetésével a területen geofizikai kutatást és talajfúrást végeztünk 2014-ben. A vizsgálatok azonban csak a területnek a homok- és kavicsbányászás által erősen bolygatott voltát igazolták.

A próbafeltárást az ÉNy–DK-i irányú bekötőút két oldalán, a tervezett út új szikkasztó árkai és az útpadka helyén, 1,6 m kanálszélességű markolóval húzott kutatóárokokkal végeztük. A bekötőút ÉK-i oldalán két kutatóárkot húztunk (1–2. kutatóárok), az út DNy-i oldalán pedig további 11-et (3–13. kutatóárok). A feltárás során 28 régészeti objektumot és 59 stratigráfiai egységet (SE) különítettünk el.

Az úttól D-re lévő betontelep felhajtójától ÉNy-ra, a Duna irányában az előzetes adatgyűjtés alapján bolygatott területet feltételeztünk, ezt több kisebb szondával ellenőriztük (8–13. kutatóárok). A szondák alapján a lelőhelynek ezt a részét kibányászták és recens hulladékkal töltötték fel. Régészeti jelenséget már nem észleltünk. Ugyancsak negatívnak bizonyult az 1. kutatóárok és 2. kutatóárok nagyrésze is: a bekötőút ÉK-i oldalán túlnyomórészt újkori bányagödröket és hulladékkal feltöltött modern beásásokat találtunk. Mindössze a 2. kutatóárok ÉNy-i végében, a gátórház épületeivel szemben maradt részben érintetlen egy alacsony homokdomb. Ezen a részen a török kori temetőhöz tartozó hét újabb temetkezés maradványait tártuk fel. A sírok közül kettő egy korábbi, valószínűleg Árpád-kori, DNy–ÉK-i irányú árok betöltésébe volt beleásva. Egy további, anatómiai rendben fekvő, ÉNy–DK-i tájolású síron kívül a többi temetkezés az újkori beásások és a területen a feltárás előtt kivágott fák gyökerei által erősen bolygatott volt, a tájolásukat sem lehetett egyértelműen megállapítani. Az erős bolygatás miatt a sírgödrök sem voltak megfigyelhetők. A sírokból csak igen szegényes leletanyag került elő: néhány vasszeg és koporsókapocs, rézkarika, csavart rézdrót töredéke. A sírokat lefedő bolygatott humuszréteg eltávolítása során egy római kori bronzpénz került elő.

A bekötőút DNy-i oldalán, a betontelep felhajtójától a 11-es főúttig húzott 3–7. sz. kutatóárokban feltárt területen az Árpád-kori Szentkirály számos települési objektuma került elő. A Bálint Alajos 1959-es és 1966-os feltárásai közé ékelődő terület egy alacsony homokdombon helyezkedik el, ami a mai felszínen már nem szembevetődik. A recens, bolygatott humuszréteg alatt több újkori, az Árpád-kortól a 18. századig jellemző leletanyagot tartalmazó, áradások által létrejött homokréteget figyeltünk meg. A régészeti objektumok 40–60 cm mélyen jelentkeztek, egy barna, homogén homokrétegbe ásva (SE 2). Ez a réteg helyenként viszonylag nagyobb mennyiségű Árpád-kori leletanyagot tartalmazott, a régészeti objektumok közötti részekben is, tehát az Árpád-kor korábbi szakaszában jöhetett létre. A sárga homokos altalajt az SE 2 alatt 20–30 cm-re a 3., 6., és a 7. kutatóárok É-i és középső szakaszán értük el. A 7. kutatóárok DK-i, a 11-es út felőli részén több hasonló, ártéri, áradások által létrehozott sárga és barna homokréteg volt megfigyelhető, itt az egykori domboldal meredekebben lejtett a Szentteleki-patak irányába. Ezek a régészeti objektumok egy részét lefedik, más objektumokat viszont e rétegek némelyikébe beleásták, tehát az Árpád-kori településrész fennállása alatt jöttek létre. A 3. kutatóárokban, az SE 2 rétegbe ásva több, igen sekély beásás volt megfigyelhető, melyek nem rendelkeztek határozott körvonallal, hanem paticsos, faszenes, nagy mennyiségű leletanyagot tartalmazó, kiterjedt amorf folttal jelentkeztek. A bontás során 15–20 cm mélység után a jelenségek eltűntek. Valószínűleg ez esetben is az áradások során szétmosott, elhordott objektumokkal számolhatunk.

A 3., 6. és 7. kutatóárokban több ÉK–DNy-i vagy K–Ny-i irányú árkot, kerek, sekély gödröket és cölöplyukakat, nagyobb méretű, egymásba ázott személgödröket találtunk. A 6. kutatóárokban egy földbe mélyített épület részlete került elő, a 7. kutatóárok ÉNy-i részén pedig egy több mint 4 m átmérőjű, hengeres falú kutat tártunk fel. Ennek bontásával 4 m mélyen megálltunk, mivel a keskeny kutatóárokban a jelenség bontása tovább nem volt biztonságosan folytatható. További bontása csak az ásatási terület szélesítésekor, rábontással végezhető el. A kút felső rétegét, annak feltöltése után egy 30–40 cm vastag, sárga homokréteggel egyengették el, majd arra egy kemence kerámia alapozású sütőfelületét tapasztották.

A 7. kutatóárok DK-i részén, a domboldalba ásva további három kemence/tűzhely került elő, kettő közülük közös munkagödör oldalában kialakítva. Ezeknél a sütőfelület alig volt kiéggve, viszont az egyiknél ugyancsak cserépalapozás volt megfigyelhető.

A feltárt objektumok leletanyagát igen nagy mennyiségű Árpád-kori kerámiatöredék és állatcsont, kevesebb fémtárgy alkotja. A fémkeresővel átvizsgált felső humuszrétegből, illetve az árvízi homokrétegekből, valamint két objektum betöltéséből számos Árpád-kori ezüstdenár, egy ezüstgyűrű, egy lilimos bronzveret került elő, több más fémtárgy töredékével együtt. Az SE 15-ös rétegben III. Béla rézpénzt találtunk.

A feltárás munkatársai: Eleki Nándor, Fullár Zoltán, Koller Melinda, Kvassay Judit, Mesterházy Gábor és Schilling László régészek; Bicskei József, Dankovics Norina, Kecskés Bence, Magyar Tünde, Markaly Zsuzsanna, Oláh István, Pánczél Péter, Pethe Mihály és Somogyi Ferenc technikusok; Horváth István fémkeresős.

SKRIBA PÉTER

A próbafeltárást követően az MNM Balassa Bálint Múzeuma munkatársai végeztek megelőző feltárást a lelőhelyen.

A megelőző régészeti feltárási területnek csak csökkentett (út melletti 3 m) területét vettük át jegyzőkönyvezve a munka kezdetekor, 2014. november 10-én, az élő telekommunikációs kábel miatt. A NIF Zrt. és a Strabag Zrt. képviselőivel egyeztetve, ezt november 14-én kiszélesítettük, mindösszesen 5–6 m-ig. A humuszolást a Strabag Zrt. alvállalkozója végezte, sajnos nem a kért ütemben, sokat kellett várunk a munkagépre, ami jelentősen lassította a munkaszervezés és a feltárás hatékonyságát. Végül csak a feltárás végén, november 25-én humuszolták le a maradék földszakaszt, amikor már emiatt gyakran fagyban kellett dolgoznunk. A feltárandó területnek a 11-es főút felőli oldalán, kb. 100 m²-nyi, feltárára kijelölt területét a régészeti ásatás megkezdése előtt már lebetonozták, ott feltárást sajnos nem tudtunk végezni. A feltárt, összenyitott szelvényünk kapcsolódott az MNM NÖK által végzett próbaásatás árkaihoz. A lehumuszolt és teljesen feltárt terület nagysága mindösszesen 699 m² volt. A hideg, téli időjárás ellenére rövid idő alatt tudtuk a feltárást elvégezni, mindössze szűk 3 hét alatt (14 munkanap).

Összesen 50 régészeti objektumot tártunk fel, túlnyomórészt az Árpád-kor korai évszázadaiból (10–11. század), kisebb részben a késő Árpád-korból (12–13. század). Az MNM NÖK által részben vagy teljesen feltárt 28 objektummal együtt 78 objektum került kibontásra. A feltárt objektumok között egy korabeli faház cölöp- és gerendaszerkezete, egy tapasztott háznak már csak a szétronsolt alja, sütőkemence-maradványok, tárolóvermek, szeméteggödrök, kisebb árkok és cölöplyukak

kerültek elő. A faházhoz tartozó sütőkemence erősen sérült a régi, Duna felé vezető út készítésekor, de tapasztása kb. 25×30 cm méretben megmaradt.

Az előkerült, igen nagy mennyiségű kerámialeletben különleges típusok is előfordulnak (mázás import kerámia, kívül-belül bekarcolt díszítésű tál, bordás nyakú korsók stb.). Kb. egy tucat Árpád-kori pénzt is találtunk, köztük két bizánci érmét és egy honfoglalás kori veret darabját. További fémleletek is előkerültek (egy részét fémkeresővel leltük meg), pl. római kori bronzkulcs, Árpád-kori gyűrű és hajkarika, középkori madaras veret.

A feltárási területet geodézia bemérés és felszínrajz készítés, végső dokumentálás után visszaadtuk a beruházónak.

Munkatársak: Merczi Mónika és dr. Kövecses Varga Etelka régészek; Boldizsár Péter, Kocsis Anita régészhallgató (PPKE Rég. Tanszék); Horváth Orsolya, Kiss Eszter, Várszegi Róbert és Bérczi Miklós (MNM Balassa Bálint Múzeuma).

TARI EDIT

122. Farád határa

(Győr-Moson-Sopron megye) **Ő, R, B, Ró, Kö, Kk, Kú, Ú, I**

Az M85 gyorsforgalmi út Csorna elkerülő építésének II. üteméhez kapcsolódó előzetes régészeti dokumentáció II. fázisának keretében négy, a Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága (jelenleg Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum) által 2012-ben terepbejárás során, Farád határában azonosított lelőhely próbafeltárást végeztünk el 2014-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ, II. sz. Regionális Irodájának munkatársaival. A próbafeltárások eredményeként a lelőhelyek területe a kutatott nyomvonalon a terepbejárás azonosítottnál többnyire kisebbnek bizonyult, továbbá a felszínen talált középkori és Árpád-kori leletanyaggal szemben leginkább római kori és őskori – késő bronzkori – megtelepedés nyomait találtuk.

Dámföld (KÖH 86791): Három ütemben (2014. március 31. – 2014. április 18., 2014. május 26. – 2014. június 25., 2014. október 27. – 2014. november 20.), 12 616 m²-en végeztünk próbafeltárást a 2012-ben, nagy kiterjedésű Árpád-kori és középkori telepnyomként azonosított lelőhelyen, a Farkas-árokba csatlakozó csatornától K-re és a Kis-Árkus (KÖH 86789) lelőhely Ny-i határát jelentő, egykori patakmedertől ÉNy-ra. Az összesen 113 db, 2 m széles és többnyire 50 vagy 100 m hosszú kutatóárokban 393 jelenséget dokumentáltunk, ebből azonban 64 szonda, ill. metszet a lelőhelyen tapasztalt természetes agyagrétegződés megfigyelésére szolgált. A 40–60 cm vastag humuszréteg alatt helyenként elvékonyodó sárgás/világos-vörössesszürke tömör agyagrétegben csupán egy késő középkori – kora újkori árok és néhány ismeretlen korú gödör és cölöphely foltja jelentkezett. Az alatta lévő (kb. 50–80 cm mélységben) sötét-vörössesszürke, többé-kevésbé kavicsos agyagrétegben 19 késő bronzkori (urnamezős kultúra) hamvasztásos urnasírt és ezektől távolabb egy háton fekvő nyújtott csontvázas sírt tártunk fel, valamint e rétegben helyenként késő bronzkori leletkoncentrációt tapasztaltunk. A telepjelenségek beásását azonban csak az alsó, kb. 70–110 cm mélységben jelentkező sárgás/világosszürke kavicsos rétegben lehetett megfigyelni a lelőhelyen. A viszonylag mélyen jelentkező gödrök és cölöphelyek nagy része – köztük két földbemélyített épület – egy késő bronzkori (urnamezős kultúra) telep részei lehetnek. Kerámia alapján néhány telepobjektum (kút, árok, cölöphely) a római korra keltezhető.

Összesen 3 újkori jelenségen kívül, a rétegvizonyok alapján 326 régészeti korú jelenséget tártunk fel a próbafeltárást során, amelyekből 119 esetben származott korhatározó leletanyag. A terepbejárás azonosított lelőhely Ny-i és É-i része bizonyult régészetileg intenzívnek, ahol az urnamezős kultúra telepnyomai mellett temetőjének részletét (19 urnasír) is azonosítottuk ÉNy fele. A lelőhely É-i területén, a Győr–Sopron vasútvonal fele szórványos telepnyomokon kívül, a szondákban rábontással három nyújtott csontvázas sírt (K–Ny, ill. Ny–K tájolással) tártunk fel, amelyek az egyetlen mellékletként előkerült, rossz állapotú vastárgy alapján talán a római korra, vagy későbbre keltezhetőek.

Hat-Hét-Rendes (KÖH 86793): Próbafeltárást végeztünk 2014. június 12–24. között, 382 m²-en, 3 kutatóárokban, a Farád–Jobaháza közti út K-i oldalán. Folyamatosan megfigyelt és dokumentált réteges humuszolás mellett csak az egyik kutatóárokban találtuk 4 régészeti jelenség nyomát, a Dámföldön (KÖH 86791) tapasztaltnál hasonlóan, egy sárgásszürke és egy sötét-vörössesszürke agyagréteg alatt, kb. 100 cm mélységben. Egy nagyobb méretű gödörből származott rézkori kerámia, a feltárt árok részletek leletanyag nélküliek voltak.

Kis-Árkus (KÖH 86789): Próbafeltárást végeztünk 2014. október 29. és november 21. között, 2040 m²-en, 11, egy kivétellel 100×2 m nagyságú kutatóárokban, a 2012-ben, a Török-majortól és a Jobaháza-csatornától ÉNy-ra, középkori telepnyomként azonosított lelőhelyen. A szondákban egy helyütt újkori bolygatás nyomait, egy ismeretlen korú cölöphelyet és egy ugyancsak leletanyag nélküli gödröt tártunk fel, valamint a humuszolásból egy középkori kerámia töredék került elő.

Megyeri-rét I. (KÖH 86795): Próbafeltárást végeztünk 2014. november 4–12. között, 2417 m²-en, 13 kutatóárokban, a 85-ös sz. főúttól D-re, a Győr–Sopron vasúttól É-ra, a Farkas-árokba csatlakozó csatorna K-i partján, a 2012-ben felszíni leletek alapján középkori telepnyomként azonosított lelőhelyen. Folyamatosan megfigyelt és dokumentált réteges humuszolás mellett a Dámföldön (KÖH 86791) tapasztaltnál hasonlóan, egy sárgásszürke és egy sötét-vörössesszürke, kavicsos agyagréteg alatt, kb. 80 cm mélyen világosszürke kavicsos agyagban jelentkezett 13 régészeti korú telepjelenség foltja. Az 50–80 cm mélységben lévő sötét-vörössesszürke agyagrétegből D fele szórványosan kerámia- és téglatöredékek származtak. Négy gödörből előkerült régészeti korú leletanyag a késő bronzkorra és a római korra keltezhető, az ismeretlen korú jelenségekkel együtt a terepbejárás során azonosított lelőhely középső részén találhatóak.

A lelőhelyek megelőző feltárást (teljes felületű feltárást, régészeti megfigyelés) a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum (Győr) végzi az M85 Csorna elkerülő II. ütemének kivitelezéséhez. A próbafeltárást dokumentációja és leletanyaga elsődleges feldolgozásra 2015. január 1-től a Magyar Nemzeti Múzeumba került.

A próbafeltárást munkatársai: Skriba-Nagy Mónika régész-munkatárs, Binder Hajnalka, Csuti Tamás, Lakatosné S. Erika, Radics András, Ritly Jenő, Skriba Pál, Tóth Zoltán, Vágusz Anina és Wolf Ernő technikusok.

MELIS ESZTER